

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับพิธีศพ
และพุทธภายิตชีวิตกับความตาย

พระพรหมคุณาภรณ์
(ป. อ. ปยุตฺโต)

สหุพพาน์ ฌมมทาน์ ฌินาติ
การให้ธรรมเป็นทาน ฌณะการให้ห้ังปวง

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับพิธีศพ และพุทธภาษิตชีวิตกับความตาย

© พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตฺโต)

“เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับพิธีศพ” พิมพ์รวมอยู่ในหนังสือ

“คตินิยมชาติ และมรณสติ: พุทธวิธีต้อนรับความตายด้วยสติและปัญญา”

พิมพ์ครั้งแรก

พุทธศักราช ๒๕๓๐

พิมพ์แยกเล่มในชื่อ “เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับพิธีศพ

และพุทธภาษิตชีวิตกับความตาย”

(เพิ่มพุทธภาษิต “ชีวิต-ความตาย” จากหนังสือ “อภุตพจนานา”)

พิมพ์ครั้งแรก

พุทธศักราช ๒๕๓๙

พิมพ์ครั้งที่ ๐๐

เดือน ๐๐๐๐

(ข้อมูลสถิติการพิมพ์อยู่ระหว่างการรวบรวมข้อมูลเก่า
ตัวเลขที่ใช้เป็นจำนวนชิ้นต่ำเท่าที่ปรากฏหลักฐานในปัจจุบัน)

พิมพ์เผยแพร่เป็นธรรมทาน โดยไม่มีค่าลิขสิทธิ์

หากท่านใดประสงค์จัดพิมพ์

โปรดติดต่อขออนุญาตที่ วัดญาณเวศกวัน

ต.บางกระทีก อ.สามพราน จ.นครปฐม ๗๓๒๑๐

<http://www.watnyanaves.net/>

พิมพ์ที่

อนุโมทนา

สารบัญ

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับพิธีศพ และพุทธภาษิตเกี่ยวกับความตาย

๑. การจัดพิธีศพ	๑
๒. พิธีอาบนํ้าศพ	๒
๓. การสมานานศีล	๓
๔. การสวดพระอภิธรรม	๓
๕. การฟังพระอภิธรรม	๔
๖. การแสดงธรรม	๕
๗. การฟังธรรม	๕
๘. มาติกา	๖
๙. การฟังพระสวดมาติกา	๗
๑๐. การทอดผ้าบังสุกุล	๗
๑๑. การพิจารณาชักผ้าบังสุกุล	๗
๑๒. การกรวดนํ้า	๘
๑๓. การทอดผ้าบังสุกุล	๘
๑๔. การจุดไฟหรือวางดอกไม้จันทน์	๘
อมฤตพจนาน	๑๐

เรื่องน่ารู้เกี่ยวกับพิธีศพ

และพุทธภานิตเกี่ยวกับความตาย

๑. การจัดพิธีศพ

จัดพิธีศพอย่างไร จึงจะได้บุญกุศลทั้งเจ้าภาพและแขก ?

ปัจจุบันนี้ ความคลาดเคลื่อนและเลื่อนรางต่างๆ ได้เกิดขึ้นใน ความเข้าใจและการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนเป็นอันมาก ตัวอย่างง่ายๆ คำศัพท์ทางธรรมหลายคำได้กลายเป็นความหมายไป ความหมายที่ใช้อยู่ใน ปัจจุบันไม่ตรงกับความหมายเดิม เช่น

ทรมาน แต่เดิมหมายถึง ทำให้หายพยศ ทำให้กลับใจจากความชั่วร้าย หันมาในทางดี หรือเปลี่ยนจากเข้าใจผิดมาเป็นเข้าใจถูก เช่นว่า พระพุทธเจ้าเสด็จไปทรมานชฎิลสามพี่น้อง เสด็จไปทรมานโจรองคูลิมาล เสด็จไปทรมานพรหมมิถฉาภิฐิ เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ เราเข้าใจเป็นว่า ทรมาน หมายถึงทำให้ลำบากหรือได้รับความเจ็บปวดอย่างมากมายรุนแรง

มานะ เดิมหมายถึงความถือตัว ซึ่งเป็นกิเลสอย่างหนึ่งอันจะต้องละ ปัจจุบันเรามักเข้าใจว่าเป็นความเพียรพยายาม และสอนกันให้มีมานะ นี้เป็น ตัวอย่างความคลาดเคลื่อนเกี่ยวกับความเข้าใจในถ้อยคำ ซึ่งมีหลักฐานใน คัมภีร์ให้สืบหาความหมายเดิมแท้ได้ แต่ประเพณีการปฏิบัติต่างๆ หลาย

อย่าง ไม่มีบันทึกเอกสารไว้ ได้แต่ทำตามๆ กันมาเมื่อตลาดเคลื่อนเลื่อนรางไป ก็ไม่มีหลักฐานตรวจสอบ ทำให้ชำระสะสางได้ยากว่า เดิมนั้นท่านทำอย่างไร และมีความมุ่งหมายอย่างไรกันแน่ เมื่อเป็นเช่นนี้ สิ่งที่จะทำได้ก็คือ เอาหลักใหญ่มาตั้งเป็นเกณฑ์ตรวจสอบ ให้การกระทำแต่ละอย่างเป็นการกระทำที่ทำแล้ว กุศลธรรมเจริญ อกุศลธรรมเสื่อม ไม่ใช่สักว่าทำหรือทำแล้วได้ผลตรงกันข้าม กลายเป็นอกุศลธรรมเจริญ กุศลธรรมเสื่อม

ต่อไปนี่ จึงค่อยมาพิจารณาคำถามที่ตั้งขึ้นนั้นต่อไป

๒. พิธีอาบน้ำศพ

พิธีอาบน้ำศพ บางท่านก็ว่า “ขอโหลิกรรม” หรือ “ไปสู่สุคติเถิด” หรือ “มามีมือเปล่า ไปมือเปล่า” หรือ “ตายแล้วเป็นสุข” ?

พิธีอาบน้ำศพ จะกล่าวคำว่าอย่างไร ขอให้นึกถึงเมื่อครั้งพระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน คราวนั้นพระอนุรุทธเถระก็อยู่ที่นั่น พระอานนทเถระก็อยู่ พระอินทร์ก็อยู่ แต่ละท่านได้กล่าวคำแสดงธรรมสังเวชท่านละคำถา ก็ว่าไม่เหมือนกันเลย เช่นว่า อนิจจา วตสงขรธา ฯลฯ นี่เป็นคติให้เห็นว่า ไม่จำเป็นต้องว่าคำอะไรเป็นอย่างเดียวกัน แต่ให้กล่าวคำอะไรก็ตาม ที่เป็นเครื่องเจริญกุศล เป็นความตั้งใจดีของผู้ตาย หรือเป็นคำสอนใจตนเองก็ได้ เพียงแต่อย่าให้เกิดจิตเป็นอกุศล เช่น โทสะ หรือ โมหะ เป็นต้น หรือสักว่าทำเปล่าๆ เลื่อนๆ ลอยๆ คำที่ให้ตัวอย่างมานั้นส่วนมากก็ช่วยในการทำใจได้แทบทั้งนั้น

๓. การสมาทานศีล

การสมาทานศีล ขณะรับศีลก็ตบยุงกันเปาะแปะ ค่อยกันบ้าง เสร็จแล้วก็ตี้มเหล่า เมายา เล่นการพนัน บางคนรับศีลแต่สี่ข้อเว้นศีลข้อที่ห้า ?

การสมาทานศีลมักจะมีพิธี พิธีนั้นเดิมเป็นการเตรียม เป็นวิธีการเพื่อช่วยให้การกระทำนั้น เรียบร้อยหนักแน่นจริงจัง เช่น จะสมาทานศีลเอง คือตั้งใจว่า กำหนดใจเอากับตัวเองว่ารักษาศีลก็ได้ แต่มีพิธีก็เพื่อให้เป็นการสำคัญกับตัวเองให้หนักแน่นจริงจัง แต่เดี๋ยวนี้ คำว่า ‘พิธี’ กลายความหมายไปในทางตรงข้าม คือ กลายเป็นเรื่องไม่จริงไม่จัง อย่างที่พูดกันว่า ทำพอเป็นพิธี การสมาทานศีล เดี่ยวนี้ก็มักทำกันอย่างพอเป็นพิธี ซึ่งก็คือ ไม่ได้สมาทานเลยนั่นเอง ตามตัวอย่างที่ท่านเล่ามานั้น ก็คงมีแต่พิธี แต่ไม่ได้มีการสมาทานศีลนั่นเอง เพราะสมาทานศีล ก็คือ เปล่งวาจา (หรือตั้งใจจริงจัง) ให้คำมั่นว่า จะรับเอาข้อปฏิบัตินั้นๆ ไปประพฤติบำเพ็ญ เมื่อไม่ตั้งใจรับก็ไม่มีการสมาทานศีลอย่างที่เล่ามา อาจจะเรียกว่าเป็นซากของการสมาทานศีล เมื่อทราบเช่นนี้แล้ว ก็ลองไปพิจารณาปรับปรุง ซักชวนกันทำให้พิธีกลับกลายเป็นเรื่องจริงจังขึ้นมาอีก ก็จะเป็นบุญเป็นกุศล และเป็นคุณแก่พระศาสนาเป็นอันมาก

๔. การสวดพระอภิธรรม

การสวดพระอภิธรรม สวดกัน ๓-๔ จบ สวดภาษาบาลี ?

การสวดพระอภิธรรม ๓-๔ จบเป็นภาษาบาลีนั้น เกิดขึ้นอย่างไร ก็ยากจะสันนิษฐาน อาจเป็นได้ว่า เวลานั้นคนรู้ธรรมกันมากมายลึกซึ้งและ

รู้บาติกันมากด้วย เมื่อมีงานศพจะต้องมานั่งชุมนุมกันนานๆ จะแสดงธรรมอะไรในหมู่ผู้รู้ก็จะจิต เลยเอาอภิธรรมมาสวดเป็นหัวข้อนำ เป็นการชักซ้อมทบทวนด้วยและอาจใช้เป็นบทตั้ง เมื่อพระสวดจบแล้วก็มาอภิปรายสนทนากันในหัวข้อนั้นๆ ต่ออีกก็ได้ แต่สมัยนี้คนไม่ค่อยรู้ธรรมและไม่รู้บาติแล้ว พระก็ยิ่งสวดไปตามเดิม ผลก็เลยกลายเป็นว่าไม่รู้เรื่อง พระที่สวดก็อาจจะไม่รู้เรื่อง คนฟังก็ไม่รู้เรื่อง ก็เลยทำกันพอเป็นพิธี บางวัดท่านรู้เท่าทันหวังจะให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ไปร่วมงาน ท่านก็ปรับปรุงเสียใหม่ โดยลดการสวดลง อาจจะเหลือสวดจบเดียว (ยังรักษาพิธีไว้บ้าง) แล้วก็ให้พระมาเทศน์ให้ฟังหรือเทศน์ก่อน แล้วสวดสักจบเดียว อย่างไรก็ตาม ถ้าไม่ระวังให้ดี การเทศน์ก็จะกลายเป็นทำพอเป็นพิธีไปเสียอีก ถ้าที่ใดพระผู้นำดีเก่งหรือมรรคนายกมีปัญญาสามารถก็ปรับปรุงให้มีสาระขึ้นได้ แต่ก็ได้เป็นเพียงน้อยแห่งและชั่วระยะเวลา เรื่องนี้ยาก เพราะคนส่วนใหญ่ไปงานศพพอเป็นมารยาท ไม่ได้สนใจธรรมหรือจะหาคติจากพิธีศพ ฝ่ายพระก็คิดเพียงจัดพิธีให้เสร็จๆ ไป นี่ก็เป็นซากการสวดพระอภิธรรมอีกเหมือนกัน

๕. การฟังพระอภิธรรม

*การฟังพระอภิธรรม ก็นั่งฟังพอเป็นพิธี ส่วนมากฟังกันไม่รู้เรื่อง
คุยกันเสียแหละมาก ?*

ข้อนี้ตอบแล้วในข้อ ๓ ถ้าไม่ต้องการให้เป็นซาก หรือให้เหลือแต่ซาก ก็เร่งกระตือรือร้นแก้ไขปรับปรุงกันเสีย เมื่อปรับปรุงได้ผลดีสักสองสามแห่งแล้ว ก็อาจจะนิยมทำตามกันกว้างขวางออกไป

๖. การแสดงธรรม

การแสดงธรรมนิยมมีเทศน์แจงปฐมสังคายนาทุกงาน พระท่านก็สรรเสริญเจ้าภาพ ยกยอคนตายว่าสละทรัพย์บำรุงศาสนาที่ไหนบ้าง ฯลฯ และก็มักบอกอานิสงส์ว่าเทศน์แจงนี้ได้บุญมากมาย เพราะมีตั้ง ๘๔,๐๐๐ พระธรรมชั้นตรี เป็นการสืบต่อพระศาสนา ?

การแสดงธรรมโดยเฉพาะเทศน์แจงเป็นเทศน์ใหญ่ แต่เดิมอาจจะเป็นโอกาสให้ได้แยกแยะแจกแจงเนื้อหาธรรมออกไปได้กว้างขวาง เพราะเทศน์แจงคือเทศน์เรื่องสังคายนา ย่อมเกี่ยวกับธรรมวินัยทั้งหมดทั้งสิ้น คราวหนึ่งๆ จะจับเอาจุดไหนมาแยกแยะก็ได้ และอาจจะเป็นโอกาสที่จะชำระสะสางความเชื่อถือ การประพฤติปฏิบัติ ที่ผิดพลาดคลาดเคลื่อน แก่ไขกันให้ถูกต้อง สมชื่อว่าสังคายนา แต่ปัจจุบันก็เหมือนกับข้อก่อนๆ คือ ทำกันพอเป็นพิธี ก็เลยมีแต่ซากการเทศน์แจงอีกนั่นแหละ เมื่อเหลือแต่ซากก็เลยต้องมาเอาดีกันตรงสรรเสริญผู้ตาย แต่ถ้าเนื้อหาธรรมที่แสดงหนักแน่นดี การพูดถึงผู้ตายและเจ้าภาพก็เป็นเรื่องประกอบไปได้ ไม่เสียหาย โดยนัยนี้ จะจัดหรือไม่จัดก็พึงพิจารณาดูสาระเถิด

๗. การฟังธรรม

การฟังธรรม คนมักเบื่อกันฟังเทศน์ ก็ฟังกันพอเป็นพิธีไม่กี่คน จะมากเอาตอนทอดผ้าบังสุกุล เจ้าภาพก็ต้อนรับแขกเตรียมจัดซื้อคนที่จะเชิญไปทอดผ้า ถ้ามี ส.ส. ผู้ว่าฯ นายอำเภอ ตำรวจระดับ สวญ. มาด้วย เจ้าภาพก็มีหน้ามีตา ?

การฟังธรรมก็เข้ากับคำตอบที่ชี้แจงมาแล้วในข้อก่อนๆ เมื่อตัวสาระหมดไป หดหายไป เราก็มาเอาดีกันตรงเกียรติยศชื่อเสียง เรื่องอย่างที่เราเล่ามาว่าเจริญผู้มีเกียรติมากมายขึ้นทอดผ่านนั้น นิยมทำกันมากในชนบทไม่นานนี้เอง ในกรุงไม่ค่อยทำเพราะคนมีเวลาน้อย แต่ในแง่สาระก็ไม่ค่อยได้ด้วยกันทั้งในกรุงและนอกกรุง เป็นแต่ว่าในชนบทมีเวลาที่จะให้แก่เรื่องไม่เป็นสาระมากกว่า ก็เลยมีพิธียาวกว่า

ทางแก้นั้นคือ เมื่อถึงความสำคัญในส่วนที่เป็นสาระกลับมาได้ ทำสิ่งที่ควรมีสาระให้กลับมีสาระขึ้นมาได้ เรื่องปลื้มย่อยเหล่านี้ก็ค่อยๆ ลดลงไปเอง แต่เรื่องนี้ เหตุอีกอย่างหนึ่งที่ทำให้แก้ไขยาก คือค่านิยมของสังคมไทยที่พอกพูนขึ้นมาว่า ต้องการเกียรติ หมดเท่าไรไม่ว่า ขอให้ได้ชื่อเสียง

๘. มาติกา

มาติกา นิยมมีมนต์พระมากกว่าอายุคนตาย เพราะถือว่าลูกหลานจะได้อายุยืน ถ้านิมนต์เจ้าคุณ พระครู มาได้มากๆ ก็ถือว่ามียุติ ?

มาติกา เรื่องนี้ก็เหมือนกับข้อก่อนๆ นั่นเอง คือ เหลือแต่ซากมาติกา เมื่อเหลือแต่ซากแล้ว สิ่งที่ไม่เป็นสาระต่างๆ การถือหมุ่ๆ หมิมๆ ต่างๆ ก็ตามกันขึ้นมาเองเป็นธรรมดา เพราะเมื่อหาสาระจากตัวหลักไม่ได้แล้ว ก็เอาโซกลางเกียรติชื่อเสียงใส่เข้าพอให้รู้สึกว่าได้อะไรบ้าง พออุ่นๆ ภูมิใจๆ

(มาติกา คือ หัวข้อสิกขาบท แต่ละหมวด เช่น กุสลา ฌมมา อกุสลา ฌมมา อพยากตตา ฌมมา ได้แก่ หมวด กุศล อกุศล อพยากต ฯลฯ ซึ่งต้องขยายความต่อไป)

๘. การฟังพระสวดมาติกา

การฟังพระสวดมาติกา แหกก็นั่งพนมมือ ปากก็คุยกันไป เจ้าภาพก็มั่วยุ่งเรื่องทอดผ้า จะเอาใครบ้าง ใครก่อนใครหลัง ใครจะเป็นประธานจุดไฟ พระคงจะสวดให้คนตายฟัง เพราะก่อนสวด ต้องไปเคาะโถงบอกทุกที ?

ข้อนี้ก็ตอบเหมือนข้อก่อนๆ

๑๐. การทอดผ้าบังสุกุล

การทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรจะประกาศเรียกชื่อผู้มีเกียรติมาทอดชุดละ ๔ คน จนเท่ากับจำนวนพระ ขณะทอดผ้า บางท่านก็ว่า นามรูป อนิจจัง หรือ มยามริตัพพ ?

ข้อนี้ก็ตอบเหมือนกับข้อก่อนๆ ส่วนที่ว่าขณะทอดผ้า นั้นฟังถือคติอย่างไรที่ตอบในข้อ ๑ (คำที่ยกตัวอย่างมา ถ้าเข้าใจความหมายก็ใช้ได้ ขออย่าเพียงว่าเป็นขลังๆ ไปก็แล้วกัน)

๑๑. การพิจารณาชักผ้าบังสุกุล

การพิจารณาชักผ้าบังสุกุล พระท่านว่า อนิจจา วตสงฺขารา ... เตสํ วูปฺสโมสุโข วรรคสุดท้ายส่วนมากก็แปลกันว่า ตายแล้วเป็นสุข น่าจะถูกเพราะว่าเกี่ยวกับการตาย แต่ถ้าแปลอย่างนี้ก็ขัดกับ มรณมฺปิ ทุกข์ อีกรึ ?

การพิจารณาชักผ้าบังสุกุล คำที่พระว่าวรรคสุดท้าย ไม่ใช่แปลว่า ตายแล้วเป็นสุข แต่แปลว่า การดับทุกข์ได้เป็นสุข (แปลตามศัพท์ว่า ความ

สงบระงับแห่งสังขารทั้งหลายเป็นสุข หมายความว่า ต้องเลิกปรุงแต่งทั้งหมด ได้แก่ นิพพาน ไม่ใช่เพียงตายอย่างที่เห็นๆ กัน) สังขารเป็นอนิจจังและสังขารเป็นทุกขัง สงบระงับสังขารก็คือ สงบระงับอนิจจังและทุกขัง จึงเป็นสุข

๑๒. การกรวดน้ำ

การกรวดน้ำ บางท่านว่า “อิมินา บุญกมฺเมน” หรือ “ขออุทิศส่วนกุศลนี้ให้แก่ผู้ตาย” หรือ “ไม่ต้องกรวด ทำบุญแล้วถึงเอง” หรือ “ไม่ต้องกรวด ถึงกรวดก็ไม่ถึง” หรือ “ไม่ต้องกรวด เพราะญาติเขาไปเกิดแล้ว” หรือ “ไม่ต้องกรวด ญาติของเขาไม่ได้เป็นเปรต” ?

การกรวดน้ำ เป็นวิธีการตั้งจิตเป็นกุศลต่อผู้ตาย รำลึกถึงด้วยจิตใจที่สงบแน่วแน่เป็นสมาธิ เพราะตลอดพิธีเจ้าภาพไม่ค่อยมีเวลาหยุดนิ่ง โดยเฉพาะไม่ค่อยมีเวลาทำใจสงบ เพราะมัวยุ่งโนนนี่ กับการเตรียมของและการรับคน จึงควรใช้นเวลาน้อยๆ นี้ให้เป็นประโยชน์ อย่ามัวไปยุ่งวุ่นวายว่า จะใช้คำไหนคำนี้ จะกรวดน้ำ หรือไม่กรวด เดียวจะเป็นซากการกรวดน้ำอีก จะว่าทำอะไรก็ได้ ที่จะทำให้จิตใจสงบเยือกเย็นแน่วแน่ และแผ่ความตั้งใจดีต่อผู้ตาย พร้อมทั้งคิดถึงคติที่พึงได้จากงานนั้น หน้าที่ของเราคือตั้งใจดีต่อผู้ตาย และทำใจให้เจริญกุศล เขาจะไปเกิดที่ไหนหรือไม่ ไม่เป็นหน้าที่ที่จะมาเถียงกัน

๑๓. การทอดผ้าบังสุกุล

การทอดผ้าบังสุกุล ผู้ที่ทอดเป็นก็ได้บุญ การชักผ้าบังสุกุล พระที่พิจารณาเป็นก็ได้บุญ เจ้าภาพจะได้บุญหรือไม่ ?

การทอดผ้าบังสุกุล และการชักผ้าบังสุกุล ถ้าทำใจเป็นก็ได้บุญทุกคน ถ้าทำไม่เป็นก็ได้แต่ชากทุกคน โดยเฉพาะคนที่ทำด้วยมือตัวเอง ก็เป็นธรรมดาที่จิตจะโน้มไปได้แรง เพราะจะทำอะไรใจก็ยอมมุ่งไปเรื่องนั้น ก็อาจจะได้ชากใหญ่ หรือได้บุญแรงกว่าคนอื่น เจ้าภาพทำใจให้ถูกกุศลธรรม เจริญ จิตผ่องใสใจเบิกบาน ก็ได้บุญทุกที่ไป

๑๔. การจุดไฟหรือวางดอกไม้จันทน์

การจุดไฟหรือเวลาวางดอกไม้จันทน์ บางท่านก็ว่า “อรหิ จุติ” (คนเก่าๆ) หรือ “อยู่เป็นทุกข์ ตายเป็นสุข” หรือ “ไปสู่สุคติเถิด” หรือ “เราก็ตายอย่างนี้ การตายเป็นของธรรมดา ไม่ล่วงพ้นไปได้” ฯลฯ ?

การจุดไฟหรือเวลาวางดอกไม้จันทน์ ข้อนี้ตอบอย่างข้อ ๑ คำที่เขียนไปนั้น ถ้าเข้าใจความหมาย ว่าด้วยใจที่ตั้งเป็นกุศลตามความหมายนั้น ก็ใช้ได้ทุกคำ แต่คำว่า อรหิ จุติ คงคลาดเคลื่อนไป ไม่มีความหมาย จะกลายเป็นว่าขลังๆ ไป ควรเอาข้อความที่เข้าใจและเป็นคติเพื่อแสดงความตั้งใจดีอย่างทีกล่าวข้างต้น.

อมฤตพจนานา*

ชีวิต-ความตาย

วโย รตตินทิวกขโย

วัยสิ้นไปตามคืนและวัน

(๑๕/๑๗๓)

ยัม ยัม วิวหเต รตติ

ตพูนนตสส ชีวิตัม

วันคืนล่วงไป ชีวิตของคนก็พร้อมลงไป

จากประโยชน์ที่จะทำ

(๒๖/๓๕๙)

รตโย อโมฆา คจณนติ

วันคืน ไม่ผ่านไปเปล่า

(๒๘/๔๓๙)

* จากหนังสือ อมฤตพจนานา ของพระเทพเวที (ประยูร ปยุตโต)

มูลนิธิพุทธธรรม จัดพิมพ์ พ.ศ. ๒๕๓๒ หน้า ๒๐๑-๒๑๓

อจเจนติ กาลา ตรยนติ รตติโย
วโยคฺฉนา อนุปพฺพิ ชนฺติ

กาลเวลาล่วงไป วันคืนผ่านพ้นไป
วัยก็หมดไปที่ละตอนๆ ตามลำดับ

(๑๕/๓๐๐)

รูปํ ชีรติ มจฺจานํ นามโคตตํ น ชีรติ

รูปร่างของสัตว์ย่อมร่วงโรยไป
แต่ชื่อและโคตรไม่เสื่อมสลาย

(๑๕/๒๑๐)

ทหฺราปี จ เย วุฑฺฒา เย พาลา เย จ ปณฺชิตา
อฑฺฒา เจว ทฺลิตฺทา จ สพฺเพ มจฺจุปรายนา

ทั้งเด็ก ทั้งผู้ใหญ่ ทั้งคนพาล ทั้งบัณฑิต ทั้งคนมี ทั้งคนจน
ล้วนเดินหน้าไปหาความตายทั้งหมด

(๑๐/๑๐๘)

น มียมฺมานํ ฌนฺนเวติ กิณฺจิ

เมื่อตาย ทรัพย์สักนิดก็ติดตามไปไม่ได้

(๑๓/๔๕๑)

กาลโล ฆสตี ภูตานี สพพาเนว สหตตนา

กาลเวลาย่อมกลืนกินสัตว์ทั้งหลาย พร้อมกันไปกับตัวมันเอง

(๒๗/๓๔๐)

ตัม ตถเจ อนุโสเจยย ยัม ยัม ตสส น วิชชติ
 อตตานมอนุโสเจยย สทา มจจุวสํ ปตตัม

ถ้าบุคคลจะเศร้าโศกถึงคนที่ไม่ได้อยู่แก่ตน คือ ผู้ที่ตายไปแล้วไซร้
 ก็ควรจะเศร้าโศกถึงตนเอง ซึ่งตกอยู่ในอำนาจของพญามัจจุราช
 ตลอดเวลา

(๒๗/๖๑๑)

น เหว ติฏฐัน นาสินี น สยานัน น ปตถกัม

อายุสังขาร ไซ้จะประมาทไปตามสัตว์ ผู้ยืน นั่ง นอน
 หรือเดินอยู่ก็หาไม่

(๒๗/๖๑๒)

ยาวุปปตติ นิมิสสตี ตตฺตราปิ สรตี วโย

วัยย่อมเสื่อมลงเรื่อยไป ทุกหลับตา ทุกลืมตา

(๒๗/๖๑๒)

ตตถตตนิ วตปปนเถ
ภูตฺ เสสฺ ทยิตพพิ

วินาภาเว อสฺสเย
จวิตฺ อนนฺโสจยิ

เมื่อวัยเสื่อมสิ้นไปอย่างนี้ ความพลัดพรากจากกันก็ต้อง
มีโดยไม่ต้องสงสัย หมู่สัตว์ที่ยังเหลืออยู่ควรเมตตาเอา
เอ็นดูกัน ไม่ควรจะมีวเคราะห์โศกถึงผู้ที่ตายไปแล้ว

(๒๗/๖๑๓)

ยถาปิ ทารโก จนฺทิ
เอวํ สมปทเมเวตํ
ทยหมาโน น ชานาติ
ตสฺมา เอตํ น โสจามิ

คจฺจนตํ อนฺโรทติ
โย เปตมนฺโสจตติ
ญาตีนิ ปริเทเวตี
คโต โส ตสฺส ยา คติ

ผู้ที่เคราะห์โศกถึงคนตาย ก็เหมือนเด็กร้องให้ขอพระจันทร์
ที่โคจรไปในอากาศ คนตายถูกเผาอยู่ ย่อมไม่รู้ว่าญาติ
คร่ำครวญถึง เพราะฉะนั้น ข้าพเจ้าจึงไม่เศร้าโศก เขาไป
แล้วตามวิถีทางของเขา

(๒๗/๗๒๐)

ผลานมิว ปกฺกานํ
เอวํ ชาตาน มจฺจานํ

นิจฺจํ ปตฺนโต ภยํ
นิจฺจํ มรณโต ภยํ

ผลไม่สุขแล้ว ก็หวั่นแต่จะต้องร่วงหล่นไป ตลอดเวลา
ฉันใด สัตว์ทั้งหลายเกิดมาแล้ว ก็หวั่นแต่จะตายอยู่
ตลอดเวลา ฉันนั้น

(๒๗/๑๕๖๘)

สายเมเก น ทิสสนติ ปาโต ทิฏฐา พหู ชนา
 ปาโต เอเก น ทิสสนติ สายั ทิฏฐา พหู ชนา

ตอนเช้า ยังเห็นกันอยู่มากคน พอตกเย็น บางคนก็ไม่เห็น
 เมื่อเย็น ยังเห็นกันอยู่มากคน ตกถึงเช้า บางคนก็ไม่เห็น

(๒๗/๑๕๖๙)

เอโกว มจโจ อจเจติ เอโกว ชายเต กุเล
 สโยคปรมาเตว สมโภคา สพพปาณิน

จะตายจากก็ไปคนเดียว จะเกิดก็มาคนเดียว ความ
 สัมพันธ์ของสัตว์ทั้งหลาย ก็เพียงแค่นี้มาพบปะ
 เกี่ยวข้องกันเท่านั้นเอง

(๒๗/๑๕๗๓)

น สนติ ปุตตา ตาณาย น ปีตา นปี พนธวา
 อนตเกนาธิปนนสส นตถิ ญาตีสุ ตาณตา

เมื่อถูกพญามัจจุราชมารอบงำ ไม่ว่าจะบุตร ไม่ว่าจะบิดา ไม่
 ว่าญาติพวกพ้อง มีไว้ก็ช่วยต้านทานไม่ได้ จะหาที่
 ปกป้องในหมู่ญาติ เป็นอันไม่มี

(๒๕/๓๐)

อณูเยปิ ปสส คมิเน ยถากมมูปกเค นเร
มจฺจุโน วสมาคम्म ผนฺทนฺเตวิธ ปาณินโน

ดูสิ! ถึงคนอื่นๆ ก็กำลังเตรียมตัวเดินทางไปตาม
ยถากรม ที่นี่ สัตว์ทั้งหลายเผชิญกับอำนาจของพญามัจจุราชเข้าแล้ว กำลังดิ้นรนกันอยู่ทั้งนั้น

(๒๕/๓๘๐)

สุปิเนน ยถापि สงคตํ ปฏิพุทฺโธ บุริโส น ปสสติ
เอวมปิ ปิยาธิกํ ชนํ เปตํ กาลกตํ น ปสสติ

คนที่รักใคร่ ตายจากไปแล้ว ย่อมไม่ได้พบเห็นอีก
เหมือนคนตื่นขึ้นไม่เห็นสิ่งที่ได้พบในฝัน

(๒๕/๔๑๓)

ยสฺส รตยา วิวसानเ อายุ อปฺปตรํ สียา
วันคืนเคลื่อนคล้อย อายุเหลือน้อยเข้าทุกที

(๒๘/๔๓๗)

มจฺจุณาพฺพหโต โลโก ชราย ปริวาริโต
สัตว์โลกถูกมฤตยูห้าหั่น ถูกชราปิดล้อม

(๒๘/๔๓๗)

ยถา วาริวโห ปุโร

คจฉน์ น ปริวัตตติ

เอวมายู มนุสสานัน

คจฉน์ น ปริวัตตติ

แม่น้ำเต็มฝั่ง ไม่ไหลทวนขึ้นที่สูง ฉันทใด อายุของมนุษย์
ทั้งหลายย่อมไม่เวียนกลับมา สู่วัยเด็กอีก ฉันทนั้น

(๒๘/๔๓๙)

ตสฺมา อิตฺ ชีวิตเสเส

กิจจกโร ลียา นโร น จ มชฺเช

เพราะฉะนั้น ในชีวิตที่เหลืออยู่นี้ ทุกคนควรกระทำกิจ
หน้าที่ และไม่พึงประมาท

(๒๕/๓๘๗)

ปาปญจ เม นตฺถิ กุหิณฺจิ

ตสฺมา น สงฺเก มรณาคฺมาย

ข้าพเจ้าไม่มีความชั่ว ซึ่งทำไว้ ณ ที่ไหนๆ เลย ฉะนั้น
ข้าพเจ้าจึงไม่หวั่นเกรงความตายที่จะมาถึง

(๒๘/๑๐๐๐)